

gauw in rāmen, die niet deugen, nu eens dezen, dan weer genen. En hij heeft nóg niet, zoals het moest, over die ettelijke handteekeningen-van-hem uit 1944. Als hij dat deed, zou hij vooral met degenen, die hij „crut“ hielp gooien, omgaan als met een brokje porcelein, om toch omtrent hén en hún leer geen suggestie te wagen, die niet heelemaal klopt met hun bedoeling. Met de húnne is de zijne nu eenmaal nauw verbonden, sinds 1944.

Nu, amice, probeer jij dan maar te onthouden, wat Berkouwer vergeet. Het gaat in die voorwaarden-leer geen seconde over de PLAATS van den mensch in het heil, doch om de POSITIE van den mensch in de heils-verkondiging. Dat heeft ook Schilder toch zeker duidelijk genoeg gezegd? In Catechismus? En in die artikelen, niet contra Hoeksema, doch contra gevaren van dwaze binding, hetzij door Berkouwers drijvers, hetzij door anderen, die gevaar loopen in de fuik te raken, waarin hun uitdrijvers van Kalamazoo eerst gevallen zijn: een kerk binden waar God niet bindt. Het gaat om de POSITIE van den mensch tegenover de BOODSCHAP van het heil. Schilder zei: God stelt bij de wezenlijk den mensch AANsprekende belofte den mensch voor zich in de POSITIE van een niet-geinformeerde omtrent de verborgen dingen in Gods hart. In de positie van een niet-geinformeerde over zijn toekomst als een ding-apart. Maar in de positie van een verplichte ten overstaan van de eenheid van belofte-met-bevel. In de positie van wie niet van zijn eigen bewaring verzekerd zijn KAN, tenzij dan „naar de mate des geloofs“, en „uit het geloof“ aan de beloften Gods; en heelemaal niet het geloof IN hun eigen KRACHTEN; want wat deze aangaat: de bekeerden kunnen niet volstandig blijven, zoo zij aan hun eigene KRACHTEN waren overgelaten.

Zeg, je weet toch zeker, dat ik hier de Dordtsche Leerregels aanhaal? Zoek zelf maar op, waar het staat. En pas op, dat je niet valt in de fout van dien thans zeer antivrijgemaakten, en met remonstranten in wereldraad en zoo aanpappenden dominee, die eens tegen prof. Hoekstra schreef: wat u daar zegt, dat is mystiek, en kijk, Hoekstra had alleen maar letterlijk de Dordtsche Leerregels aangehaald.

Ik geloof niet, dat Berkouwer opzettelijk zulke ongelukkige raampjes om onze menschen timmert. Maar ik geloof wel, dat het een fout van hem is, dat hij zoo slecht doordenkt. Hij kon het ditmaal zoo secuur weten. Heeft niet zijn mede-redacteur de J. Ridderbos ettelijke malen verteld, dat die vrijgemaakten in het verbond een zaak van 'n zekere rechtsverhouding zien? Dat wil zeggen: een zaak, aanvankelijk, en ook daarna, van POSITIE? Weshalve juist zij met „stipulaties“ werken, net als de vaderen. Het letwat dwaze woord „juridisch“, dat dr Ridderbos toen een keer zich liet ontvallen; laten we maar loopen. Maar als Berkouwer dat nare woord van zijn mede-redacteur in de ooren geknoopt had, dan zou hij weten, dat wij niet over de PLAATS, maar over de POSITIE het hebben als wij zeggen: de belofte komt met voorwaarden; ze „voorspelt“ niet, doch „spreekt aan“ in verantwoordelijkstelling.

Berkouwer's vrienden doen hun best, te vertellen, dat er geen bondswraak meer is in het Nieuwe Testament: de PLAATS is nu zoo veilig, zoo beschermt tegen den wind. Maar de vrijgemaakten, al hebben ze geen eigen theologie, hebben de Schrift en de confessie weer hooren zeggen: wel degelijk bondswraak, **JUST** in het Nieuwe Testament, erger dan onder het Oude: de POSITIE namelijk is die van in de klemmen-van-Gods-recht gezetten. Van het recht, dat God schept door de ambtelijke en serieuze verkondiging der genade.

Berkouwer moest wat beter denken over het porcelein, waar hij op trapt, zeggende: ik trép er niet op, maar ik vertreed het in den Naam des Heeren. Hij moest wat beter denken over die vertredenen, die thans juichen voor Gods troon.

Pas op, en val niet in het oordeel van een slordig denken.

Met besten groet van plaats tot plaats, maar uit één positie, je

ADOLPHUS VENATOR.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Niemand zal het U of mij ten kwade duiden, als wij betreffende het politieke leven met groote belangstelling inzonderheid letten op den weg, waarlangs thans de antirevolutionaire partij wordt geleid, nu de leiding haar winnen wil of reeds gewonnen heeft voor het federalistisch West Europa. Gewonnen heeft, want van eenige ongerustheid in breeden kring vernemen wij niets. De deputatenvergadering heeft zonder critiek de rede van den voorzitter van het centraal comité beluisterd, haar zelfs toegejuicht. En die rede dekt geheel wat in de Tweede kamer namens de a.r. kamerclub omtrent die federatie is verdedigd en af en toe door de redactie van „Trouw“ wordt toegelicht. Af en toe; want er bleek nu toch iemand te zijn, die haar schreef: als de grondslag van dat nieuwe „statelijk verschijnsel“ zal zijn een gemeenschappelijk geestelijk bezit van Calvinist, Rooms-katholiek, humanist of zelfs atheïst — en zoo is het toch in de kamer gezegd — betekent zulks geen gelijkshakeling en is er dan nog ruimte voor het antirevolutionair getuigenis? Leert men nu niet, dat de antihese vervallen is?

Deze briefschrijver vraagt nog, maar de redacteur van „Trouw“ stelt hem gerust. Dat is niet zijn standpunt. Zelfs bepaaldelijk niet.

En wij willen nu gaarne luisteren naar de beschrijving, die wordt gegeven, omtrent de „principeele mogelijkheid“ van een federaal Europa. Principeele mogelijkheid, zoo wordt gezegd. Het gaat hier dus om een principe, dat deze federatie moet dragen; om het fundament, den grondslag. Want zulk een gebouw hangt niet in de lucht. Het moet steunen op iets gemeen-

schappelijks, dat vastheid biedt. Wat is dat nu?

Daar wordt allereerst gezegd, dat dit gemeenschappelijke geen grondslag mag worden genoemd. Wat is dan een grondslag?

Het antwoord is, dat men alleen een grondslag kan hebben bij een vereniging, waarbij het lidmaatschap ter vrije keuze is en op ieder moment ter vrije keuze is. Een vereniging heeft een belijdenis of beginselomschrijving, die haar werkwijze en den aard harer leden bepaalt. De leden zijn het daaromtrent naar vrije keuze eens en die het er niet mee eens is, kan er vrij uitgaan.

Nu, zulk een grondslag heeft de a.r. partij — zoo zeg ik nu — toch ook. Dat is haar program, zoals wij het al den dag vernemen, van welk program artikel 18 — in 1934 daaraan toegevoegd — feltelijk is overboord gegooid, als men de federatie aanvaardt. Het zegt toch: „voor de betrekking met andere naties leert zij — d.i. de partij — dat ook deze beheerscht worden door de ordinantiën, die God over de volken gesteld heeft; dat mitsdien met ongerepte handhaving der eigen nationale zelfstandigheid krachtig is mede te werken aan de ontwikkeling van het recht der statengemeenschap enz.“

Dit zag op den Volkenbond van Genève, die, wat men thans „nationale souveriniteit“ noemt, onverzwakt handhaafde, wat thans niet meer behoeft te geschieden. Het ongerepte is vervallen. Het lijkt ons wonderlijk, dat niemand op de jongste deputatenvergadering daaraan heeft gedacht. Ondanks de geduchte studie, waartoe een ieder gedurig wordt opgeroepen.

Welnu dan, in dat art. 18 wordt als grondslag voor de betrekking met de andere naties genoemd: de ordinantiën Gods, welke men toch alleen in de Heilige Schrift vindt. Dat is een belijdenis, een gemeenschappelijk getuigenis, de grondslag der betrekkingen met de andere naties.

Zoo beleeft het de a.r. partij eertijds.

Is nu zulk een grondslag slechts mogelijk voor een vrije vereniging en beteekent zij tyrannie, als het geldt den staat of een federatie van staten? Zoo ja, dan zou daaruit blijken, dat alleen van een grondslag gesproken kan worden, als de menschen die vrijwillig voor zich zelf aanvaardden, vrijwillig omdat zij telkens ook zulke gemeenschap weer kunnen verlaten. Zij leggen dien grondslag zelf, regelen hun doen ten opzichte van een bepaald doel daarnaar, staan daarop, of gaan er van af, naar believen.

Met een staat of statelijk verschijnsel als de federatie zou zulks heel anders zijn. Want hier heeft men geen instituut, waarbij voor de leden, de burgers, het lidmaatschap vrij is. Men is er in buiten eigen wil. Zoals ook in het gezin, dat dan ook geen grondslag zal hebben.

Toch werd in de Tweede kamer van antirevolutionaire zijde gesproken over een basis voor de federatie, en wel drieërlei basis: een christelijke, een culturele, een politieke.

De correctie, die thans geboden werd, heeft dezen inhoud: men kan hier eigenlijk niet van een grondslag spreken. Doet men het, wil men het, dan heeft dat woord een andere beduidenis. Welke dan? Zie hier het nieuwe.

Spraken wij wel in dit geval van een grondslag, dan zou een ieder het met de verklaring, het getuigenis, de belijdenis daaromtrent volkomen eens moeten zijn. En dat ware tyrannie.

Echter moet er toch, wil men als volken, staten, samenwerken en, meer dan dat, als staat samenleven, zoo iets als iets gemeenschappelijks zijn en dat gemeenschappelijke, dat een ieder dan moet aanvaarden, moet van zoodanigen aard zijn, dat het gebouw der federatie er op kan rusten of zoals het ook gezegd wordt: dat het de publiekrechtelijke structuur van een federatie toelaat. Dus toch een grondslag?

Dat zal wel moeten, want anders zou men komen tot het positivisme van een Mussolino, die met geen normen, doch alleen met de feiten van elken dag wilde rekenen. Vandaag is vandaag, maar wat wij heden overeenkomen, geldt voor morgen niet. Volkomen willekeur, nominalisme. Wij begrijpen niet, waarom men van dit gemeenschappelijke, dat het fundament der federatie zal zijn, niet mag spreken als van een grondslag. Het ding kan meer of minder hecht zijn, zelfs alleen in de verbeelding aanwezig, het kan, zoals toegestemd wordt, heel zwak zijn, maar het moet er toch zijn. Dat wordt erkend.

Maar, zoo gaat het dan verder, dit wil niet zeggen, dat alle menschen op het gebied der federatie het in religieus, geestelijk of politiek opzicht eens moeten zijn, evenmin als zulks met een staat het geval is. Dat kan met een vereniging voor een bepaald doel.

Toch, wat een grondslag kenmerkt n.l. dat er tuschen de verbonden volken iets gemeenschappelijks moet zijn, dat is er dan ook hier.

De staat toch is een „historisch verschijnsel“, vrucht der historie en moet, naar gezegd wordt, „wortelen“ in het historisch leven, economisch, sociaal en cultureel, van het gebied en de menschen, die daarop eventueel zullen leven. Anders is de staat een zwak kunstmatig gebouw, dat bij den eersten stoot in elkaar tuimelt. M.a.w. er moet een grondslag zijn. Men is het in veel niet met elkander eens, wat ook niet behoeft, maar men moet het toch wel in iets eens zijn, wil men komen tot een gemeenschappelijke gedragslijn, tot een gemeenschappelijk aanvaarden van een zekere wijze van samenleven. Het houdt in, dat er in het dagelijksch leven een zeker verstaan van elkander in de practijk

over een aantal zaken, belangrijke zaken als vrijheid, gezag, gerechtigheid noodig is.

Wij citeerden. En zouden nu zeggen: er moet een grondslag zijn. Bijv. de beruchte verdraagzaamheid.

Maar dit behoort — wij gaan weer verder citeren — weer niet, zoals straks, van principeelen aard te zijn, want het is niet noodig, dat men het in principe omtrent al die belangrijke dingen eens is; er heerscht zelfs daaromtrent in Nederland een vrij heftige principeele strijd. Inderdaad nog?

Er moet zijn een elkander tot op zekere hoogte begripen, iets wat voor een levensgemeenschap, voor sommige dingen, als gezag, vrijheid, gerechtigheid enz. noodig is. Dus geen grondslag; toch zoo iets als een grondslag. Iets gemeenschappelijks, waarvoor men staat en blijft staan. Nog niet een elkander begripen, maar wel een elkander tot op zekere hoogte, allermint tot op zekere diepte, begripen.

Dat is bijv. niet mogelijk tuschen een Amerikaan en een Rus; wel tuschen de menschen in West Europa. Want daar zijn begripen, nog eens, als gezag, vrijheid, democratie, recht, nationale zelfstandigheid, die een ieder daar op gelijke wijze gebruikt. De communisten dan uitgezonderd.

Dat gemeenschappelijke is een „christelijk element“, door de prediking van het christendom tot stand gebracht. Er is een Europeesche cultuur, levensgemeenschap, ongeschied andere anti- of zelfs a-christelijke factoren. Dat element is de onmisbare voorwaarde voor de federalisatie van Europa. Daar ligt het gemeenschappelijke, dat die federatie dragen moet. En nu keert dan in het Trouwbetog het afgewezen woord grondslag terug. Alleen wordt gezegd, dat hij niet stevig is. Nu, dat hadden wij al begrepen. Slechts een traditie, een overblijfsel, dat door overwoekering, afval en verwereldlijking wordt bedreigd.

Dit christelijk element wordt als zoodanig niet door allen erkend; er is van zulk een principeele erkenning zelfs geen sprake, als men dit gemeenschappelijke aanvaardt. Men wil hoogstens de vrucht. Zoals Groen van Prinsterer het zei: men verwerpt den boom; men wil de vruchten nog wel.

Toch moet er aansluiting zijn bij den „christelijken wortel“ dier levensgemeenschap, die dan de federatie zal zijn.

De mogelijkheid van zulk een federatie kan alleen een West-Europa zijn met een sterk christelijk element. Dat er echter, zoals ons bleek, niet is, en in beginsel geen algemeene erkenning vindt.

Alleen zulks in zekere practijk.

En nu moeten de christenen in Europa, roomschen, protestanten van allerlei soort tot samenwerking worden opgeroepen, precies als thans en in de toekomst al die christenen in Nederland, tot den strijd tegen de doorbraakidee.

Ik dacht, dat wij tot nu toe van weinig anders dan van zulk een doorbraakidee vernamen.

Op de basis van de wezenlijke verloochening der waarachtig christelijke beginselen, de ordinantiën Gods, zal een christelijke politieke strijd moeten worden gevoerd. Die komt in de federatie aan de orde.

Was ook al aan de orde bij de kwestie-Spaak. Maar ging het daarbij om iets anders dan om zijn democratie, die hij in de practijk verloochende? Een christelijk element kwam er heelemaal niet bij ter sprake.

Tenslotte wordt nog gezegd, dat in dit alles geen verloochening is der antihese, maar een bij uitstek christelijke strijd. Wij willen dat nog eens wat nader bezien en toetsen aan beginsel en practijk.

Maar ik merk al aanstonds op dat alles veel lijkt op een samenleving op den bodem van de tolerantie, zoals Locke die verdedigde in zijn beroemd geschrift: Letters concerning Toleration.

Hier is wel Locke, maar geen spoor van Calvijn.

Trouwens zelfs Locke niet geheel, want die maakte, evenals dr Kuyper, een uitzondering voor den atheïst. Locke zegt ten laatste: diegenen zijn niet te tolereeren, die loochenen het bestaan van God. Beloften, verdragen en eeden, welke zijn de vastigheden van de menschelijke samenleving, hebben geen kracht, vastheid bij een atheïst. (The works of John Locke Esq. London, 1759. Deel II blz. 262). Men zie hier ook Kuypers Program, 1907. Blz. 202.

Trouwens Rousseau en Robespierre wilden zelfs geen atheïsten in hun staat dulden, wat Locke nog wel toestond, als zij maar geen overhand trachtten te verkrijgen. Hij wilde niet op hun woord vertrouwen, kende met hen geen „gemeenschappelijk iets“ als grondslag of bindend element voor het staatsleven.

Als gezegd hoop ik in een volgenden brief op dit „gemeenschappelijk iets“ als fundament voor het staatsleven ook voor de federatie van West-Europa terug te komen. Het is goed het eens wat nader te bezien, ook wat de practijk in de wereld van thans betreft. Alleen wil ik dit nog zeggen, dat, als tegen al het eensdeels machteloos — maar anderdeels gevaarlijk sophisme, dat thans de hoofdzak der politieke actie dragen moet, geen verzet meer kan rijzen in de A.R. partij, zij haar naam maar spoedig moet veranderen.

Wij slaan bij het zien van dezen afval de handen ineem van verbazing. Maar wij herinneren ons, dat de huidige voorzitter van het Centraal Comité ons eens zei: als het in de kerk misloopt, loopt het overal mis. En dat wordt thans wel bevestigd.

Met hartelijke groeten en heilbede uw toegenege

MARNIX.

Somm
ds v. (

(Utrech

von Mey

Het

men z

naar e

scriba

rechte

zijn,

weten

die ik

als e

werd t

kentek

en zelf

de He

waaru

zijn v

wij zij

te ond

Maar

batten

maar

in een

re ker

Wij su

woorde

kerkfo

die Ds

teken,

nen. Z

om uit

de wa

Bew

stelling

voorts,

ons vo

nooit i

Schrift

spreek

die Go

ons in

Hij Di

tekene

tekene

door Z

niet ve

er een

er ges

gespro

het hu

dan w

De z

teeken.

Men v

zat in d

bedoele

(propag

hen beic

m e r k e

zakdoek

wel weg

ware en

In ons

van het

was aan

genomen

Hierbove

Dr v.

Born ges

genomen

dienste

wilde, d

Onder z

schrijft

duidelijk

vinden, a

tegen d

esloot rij

te ponce

dien hij

aangaan

Onze

had volg

„In s

kerk“ e

Benoem

titel ve

Daarte

ingebra

Nu C

Da v.

mijn be

hele be

rief ka

samen

schrifte

Ik kan

aan mee

geerte d

je geeft